

»Obrnite, Matijec!« je s smrtno muko stisnila preko usten. »Nič več ne potrebuje zdravnika!« Solze so ji dušile besedo, da je šele čez čas pristavila: »Dorico lahko popelješ jutri zjutraj.«

Matijec je odkril plešasto glavo in se pokrižal, nemo obrnil voz ter si brisal nos. Kakor orehi so se mu usule solze po razdrapanem starem licu.

Ko so se pripeljali nazaj pred županovo hišo, so bili malega že spravili na mrliški oder. Marta je bila narezala na vrtu rož ter ga obsula ž njimi, da se je komaj videl njegov blede obrazek izpod njih. Ustne so se držale na smeh, le iz široko razprtih oči, ki jih niso mogli zatisniti, je sijala strašna groza. Udrte prsi so pričale, da ga je bil udaril pri reševanju goreč tram, ki je obžgal tudi Branka.

Ljudje so se zbrali, da vasujejo pri mrličku: župan je s krvavo obrobljenimi očmi stal v svoji sobi ter zrl skozi okno. Marti je bil velel, naj postreže vasovalcem. Kakor da mu je bil umrl sin.

Marta je, začuvši voz, planila k njemu ter pograbila Dorico, ne zmeneč se za drugo. Nesla jo je v svojo sobo ter jo položila na svojo posteljo.

»Otrok ti moj, nesrečni!«

Dolfek pa se je nemo ozrl v svojega mrtvega brata, molče zlezel s kozla ter zavil pod županov skedenj. Tam je ležal pes Čuvaj. Fant je v strašni muki objel njegov grivasti vrat, stari pes je lizal njegovo lice.

Deček se ni oglasil Matijcu, ki ga je klical, da pojdetta domov.

NA ZAKLETEM GRADU.

MIRAN JARC.

1.

Stoji visoka, siva hiša, ob bregu kalne reke, na koncu predmestja ... gleda na vzhod — — v pokrajino solnca, iz zapada prestreza daljni hrušč in trušč siren, trgov, ulic, cest. Samotno mrk dom: pribežališče padlih odličnikov, nekdanjih ravnateljev, generalov, svetnikov, prebivališče puščavnikov, pootročenih starcev, prenočišče umetnikov, igralcev, študentov ... predzadnja postaja.

Skozi ozka, visoka okna, ob katerih so nekoč brneli rotacijski stroji, vabi obzorje, draži z vso zvodniško mamljivostjo spominov in obojev. Morda se ob preperelih zavesah pojavi starec, oči vidijo samo do pokopališča, ki široko preži spodaj v dolinici.

Šele na večer oživi dom kot grad v pravljici. Razžubori se lena kri, oči se razširijo in tipljejo po vračajočih se. Ta vonji po parku, oni pripoje z arijo, ki jo je pravkar odigrala kavarniška godba, tretji prisope izpred tiskarne, kjer je njegova radovednost oglođavala časopisno desko, četrti, peti ... stare oči jih prosijo življenja ... Grad v pravljici! Čuden je kraljevič, ki prebuja te sključene nosače petih, šestih, osmih križev, kraljevič brez rož, brez blagovesti, brez čarodejnega pisma. Prebujenje: odbijanje zdaj ostrih, zdaj hropečih, zdaj enozložnih vzklikov in vzdihov, beda jih izvablja iz sušičih se teles, zagrenjenost jim proži truden polet, odbijajo se od stene do stene. Včasih vzplapola tak vzdih preko dvorišča ... pogoltne ga noč, da pripeva v njenem ubranem brnenju valujočih rodov na vzhodu in severu, na jugu in zahodu.

Tihi kraljevič iz tesnob smrti ... in grad se prebuja večer za večerom, za uro, za dve ... in grad se izživlja zdaj v molitev, zdaj v kletev ... v dolinici pa preži široko zleknjeno pokopališče.

2.

Tedaj pa se je nenadoma zgodilo čudo.

Mogočen avto se je ustavil z izzivajočim drdranjem pred umazanim vhodom, da se je trop raztrganih otrok plašno razpršil in so se okna začela odpirati. Vozač je ročno odprl vrata gospodoma. Starejši, Amerikanec v pisani poletni obleki, z velikimi naočniki in z neprestano režečim se obrazom se je zvedavo ozrl po dvorišču. Njegov tolmač se je okrenil k možu na stopnicah, ki ju je ošinjal z mrkimi pogledi. »Gospod, ali nama morda pokličete hišnika?«

»To sem jaz ...«

»O, prav. Tu je gospod Gordon, eden najmogočnejših ameriških tovarnarjev ...«

»Hm, zelo me veseli, toda ne vem, kaj je vzrok ...«

»Vse izveste. Ta gospod ni samo bogataš bogatašev, temveč tudi velik dobrotnik človeštva...«

»Hm, dobrotnik človeštva... mislil bi, da glumite šalo — — —«

»Yes, yes,« je prikimaval Amerikanec.

»Ali nam skličete morda vse stanovalce?« je nadaljeval tolmač.

Hišnik je stopil korak nazaj in plaho pogledaval oba tujca.

»Koliko družin?« je tolmač spraševal.

»Za Boga, kako naj razumem...?«

»Resnično, povem Vam, da nikoli niti sanjali ne bi, kar bo nocoj živa resnica. Koliko družin?«

Hišnik je obotavljaje se odvrnil: »Družin... trideset... toda...«

»Dobro, trideset družin. Skličite jih sem na dvorišče. Da! Kaj strmite?! Zberite jih v krog, da bodo čuli veselo oznanilo. Kakor v pravljici se jim bo slepim v radosti, gluhim v bogastvu in mrtvim v sreči, odprlo razodetje, da bodo spregledali, začuli in oživeli, da bodo hromi zaplesali in mutasti zapeli in žalostni zaklicali veseli in zavzeti.«

»Yes, yes,« je samogibno kimal režeči se obraz. Roka se je stegnila in v roki je vabeče zašumel zelenkast list. Mož na stopnicah je gledal in kot da se bori s težko mislijo, se je primajal bliže. »Yes, yes,« je prikimavalo in hišnik je segel po bankovcu.

»No,« se je oglasil tolmač, »zdaj verujete, ker ste videli. Ali jih skličete?« In začuden hišnik je odbrzel.

Hiša se je prebujala... stopnice so ječale, hropele, ihtele in se smejale...

3.

Dvorišče se je polnilo.

Vrtljak tridesetih družin se je razgibaval. Kakor da pripravljajo čudaško glumo. Kot da so se izmislili pustno rajanje z živimi lutkami. Po vsej priliki so se mnoge družine zdaj prvič sestale in videle. Visok, prezgodaj osivel gospod v starem, zelenem vojaškem plašču se je trudil v uslužno dvorljivost in se predstavljal čokatemu možičku in njegovi ženi, nizki staromodni tetki: »General Šomanski...«

»Profesor Pečnik v pokoju...« Vsi trije so se prizanesljivo smehljali drug drugemu.

»Hm, toliko časa stanujemo že v tej hiši... pa...«

»Da... seveda, kaj bi se opravičevali. Vsi skušamo isto, vsi vemo...«

»Da vsi vemo,« se je hahljal bivši general-emigrant, »najhujše je baš, ker vemo, da smo na koncu, da smo tako-rekoč izgubili bitko...«

»Da, v petem dejanju...«

Gospa se je smehljala: »Zdaj čitam kot nekoč v mladih letih, romane in pesmi...«

»Da, krog, večni krog... Toda česa čakamo?«

»Da, česa čakamo? Vsekakor se bo zgodilo nekaj posebnega. Ha, morda nas poženejo odtod. No, do zadnjega doma ni več daleč...«

Na drugem koncu se je razvnelo nekaj delavskih družin. Star invalid je modroval: »Vsaj v miru naj nas pustijo. Kaj nam neki povedo...«

»Kdo?« je vprašal mladenič.

»Kdo? Ali si pameten! Kdo pa nas tepe? Kdo nas davi, vklepa, izstradava, če ne tisti... tisti...«, je onemoglež zamahnil z roko proti mestu, odkoder je rastle žarenje zapadajočega solnca.

Vrtljak tridesetih družin se je razgibaval. Šumelo in žuborelo je kakor pred pričetkom komedije. Nenadoma pa je kot na povelje vse utihnilo.

Na sredi dvorišča, pri razpadlem vodnjaku sta se pojavila Amerikanec in njegov tolmač.

»Good day, good day, my friends!«

Tolmač je stopil na prizidek.

»Prijetelji! Tukaj vam predstavljam velikega dobrotnika človeštva, gospoda Gordona iz Amerike. Gospod Gordon potuje po Evropi, ne za zabavo, ne da bi širil sloves svojega imena in bogastva, ampak da bi lajšal bedo! Zato, zato je gospod Gordon sklenil pozdraviti tudi vas in vas nocoj pogostiti. Nocoj si boste skupni prijatelji. Preuredimo vam bivališče, za mesec dni vam oskrbimo brezskrbno življenje.«

Burni klici so oduševljeno pozdravili govornika, ki ni mogel več nadaljevati. Kakor da so vsi ti ljudje lutke: nenadoma

so se dvignili in obkrožili dvojico čudežnih prerokov in ju proslavljali kot brez uma.

In vesela procesija se je prerivala proti vhodu, kjer je čakal avto.

»Yes, yes, my friends!« je mahal Amerikanec z roko, kot da blagoslavlja, »good, good bye!«

»Proti večeru se vrneva. Do tedaj pa pripravite dvorano. Pričakujte v radosti!« je naročal tolmač.

In množica je vzklikala in pozdravljala avto.

4.

Ko pa se je znočilo, se je zgodilo, kakor je dobrotnik povedal. Pred hišo je priropotal velik voz jedač in pijač. Vmes so bili tudi zaboji cvetja in rož. Delavci in ženske so znosili darove v slabo razsvetljeno dvorano v podzemlju, ki so jo ženske v naglici pretvorile v čudno veselíšče. Mize so pregrnile s pisanimi prti, na katere so postavile vaze z orhidejami, hijacintami, glicinijami... tudi vrtnice so bile vmes. Od stropa so svetile tovarniške žarnice, brez senčnikov in z zamazanimi hruškami. Od trohnečih in razjedenih tal pa od očrnelih, mokrotnih sten se je širil duh po vlagi in gnilobi, ki so ga zaman skušali preglasiti vonji cvetlic. Še večje protislovje pa so povzročali vstopajoči gostje, ki so v glasnem razgovoru posedli okrog miz. Lestvica vseh slojev: od generala do snažilca čevljev in raznašalke časnikov. Lestvica vseh izrazil: od poduhovljene kretnje nekdanjega aristokrata do kričave mahavosti pouličnega razgrajača. Lestvica duš: od hrepenenja, ki ga je prižgala pesem so bili stanovalci istega doma, vsi so bili ujetniki...

Vstopilo je pet godbenikov, ki so se prav začudeno spogledali. Takega karnevala pač še niso videli.

Orkester je zasviral koračnico: Čez rdeče morje. Gostje so oživali. Burno ploskanje je pritajilo otožno-bojevito himno, ki so ji nekateri začeli polglasno pripevati. Tedaj pa je nastal pri vratih velik šum, vstopil je mednje čarodej Gordon s svojim spremljevalcem. Pregrnil ju je vihar pozdravov, da je bil Amerikanec celo resnično ganjen. Nemo jim je prikimal in sedel s svojim spremljevalcem za mizo v kotu. Ko je godba utihnila, je dobrotnik

človeštva vstal in napil zbrancem, ki jih je tolmač pozdravil z »bratovščino« in jim razpletel vznesen govor o sreči in zdravju, o življenju in bogastvu, dokler niso potrpežljivi poslušalci začeli nestrpni šumotati. Tedaj so jim začeli nositi na mizo. Živo so klicale polne steklenice, tudi godba je spet zaigrala. Stregli pa so najeti strežaji in točaji. In vse je bilo kot v deveti pravljici na ženitovanju. Kaj ni bil Amerikanec ženin, uboga pisana družba pa nevesta? Godeci so oživali ob drznih lokih in obokih, vzgibih in pogonih melodij. Debeluh v družbi priletnih gospa, v obnošeni zimski suknji, z vpijočo ovratnico, je zmajeval z glavo in hripavo pripeval: »Čez rdeče morje, morje, morje, kri nam sveti, nimamo svetiljke...«

Delavska dekleta na drugem koncu mize so se široko smejala. Star gospod s plešo in paraličnimi očmi je krilil z rokami in obraz se mu je ptezal na jok. Jokavo mu je glas drhtel, ko se je nagibal k svojemu tovarišu, sušičnemu bivšemu saldakondistu in jecljal:

»O, kakor takrat, takrat, veste, ko so sijale majske noči... ko še ni bilo babilonskega stolpa in ko se še ni Titanic potopil... joj, moj sin, moj sin, zapustil me je v sovraštvu in zadela ga je tako kruta kazen! Žena pa, moja žena... ha, ne izzivajte me...«

Saldakontist se je plašen odmikal. Oni pa je spet pozabil in se razneževal: »To je bilo takrat, ko sem za tri dni pobegnil od doma in se potikal po beznicah... godba, vino, dekleta... ena od onih je postala moja — — — žena... razumete... razumeš fant?!...«

Vali so se razkresili v žarkovite snope razpenjene razdražljivosti preko vseh teh bolnih in turobnih duš. Upokojeni svetnik je izpodbujal mlade k plesu. Že so odmikali mize, da si napravijo prostor. Nekaj parov se je že zavrtelo v polko, dočim je orkester odrezaval bučno huppa-huppa. A to jih ni motilo, zakaj čim večja je bila zmeda, tem šumneje so se zabavala omizja.

V smehu in drhtenju, ob barski godbi in mrtvaških lučih se je pozibavalo, je ihtelo, prosilo in pozabljal, objeto z grozo, ki je prežala nekje na dnu... Celo stari svetnik se je skušal zavrteti in šele

ko je nekajkrat omahnil, je sedel spet k mizi. Ali iz oči so mu švigali plameni poznega oživljenja in kar solzen je bil, ali od veselja ali od ganotja. A vse je vedno bolj dobivalo podobo blaznice.

Medtem pa se je Amerikanec silno zabaval. Vneto se je razgovarjal s svojim zaupnikom in od časa do časa je kot v potrdilo namignil po dvorani, razvnmajoč se: »Vidite, to je živ dokaz, da, živ dokaz... Pa naj mi še kdo govoriči o problemih. To ste Evropejci čudni ljudje. Namesto, da bi odgovarjali na vprašanja točno in jasno, se vijete in vrtite v vijugah in krogih izbegavanja, dokler ne zabredete v labirinte, popolne zmede in obupa. Ti ljudje, glejte, ki so še pred nekaj urami vzdihovali, so se zdaj za dvajset let pomladili. Poglejte onega moža, ki se je prigugal že skoraj do groba, kako zdaj poplesuje! In oni Rus, kaj ne žari ves presrečen, kot da se zabava v najvišji družbi zimske palače. Ha, ne govoričite mi o problemih! Kruha jim dajte, panem et circenses, in ozdravili ste jih! Glejte, rekel sem, napravim poizkus kot v laboratoriju in — — poizkus se je obnesel!«

»Da, obnesel, vendar...«, je tolmač podvomil, »vendar, ko bo nocojšnja omotica prešla, ko bo minil čas Vaše blagodati, tedaj bodo ti ljudje spet klonili glave in se zagrizli v svojo zagrenjenost in bodo kot prej...«

»Razumem, razumem, seveda ko ne bo več blagodati... to baš dokazuje resničnost moje trditve. Dokazati hočem vendar povsem preprosto dejstvo, da potrebuje človeštvo le kruha, pa najsi je ta kruh še tako pobarvan in preobličen po civilizaciji. Poglejte jih, saj so že vsi iz sebe!«

Resnično, bili so »vsi iz sebe«. Bratili so se vse vprek, metali so si šopke in se klicali s šaljivimi vzdevki. Tudi so skušali glumiti vloge, ki so jih igrali v prejšnjem življenju: general je spet razpredal bojne načrte, profesor je spet tolmačil zgodovino egipčanskih kraljev, svetnik je znova obravnaval napeto kriminalno zadevo, ki se je morda odigrala že pred desetimi leti. Vsi so vstajali iz grobov svoje preteklosti.

»Ha,« se je uzadovoljil Gordon, »vsa ambicioznost je le hipertrofija, morda tudi hipokrizija... Kaj niste še opazovali človeka, ki je zdrsnil iz najvišjega klina

družabne lestvice (tu imate dovolj takih zgledov) — — — komaj se tak nesrečnik zave, že ga zajaše skrb, skrb, kot jo občuteva tudi troglodit.«

Tolmač je že hotel odgovoriti, kar se je dobrotniku obraz nenadoma pomračil. Nepremično je strmel v zadnji del dvorane. Tudi tolmač se je tjakaj ozrl. Tam se je godilo čudo: pri mizi je sedel mož, ki se je sumljivo odražal od vse družbe. Mrko je pogledaval po navzočih, ki ga niti opazili niso, kot da tehta njih misli. To je bil knjigovez Luka. Usločen je bil v kljubovalnost, ki se je vsak hip pretila razmahniti. Amerikanec je molčal in gledal. In tedaj sta se srečala oba pogleda. Oba moža sta se zdrznila v skrajnem zavzetju. Samotež v kotu pa je tedaj storil nekaj, kar je izzvalo grozo. Čisto mirno je vstal in dvignil čašo, kot da hoče izreči napitnico. Tedaj pa je z brezprimerno togoto treščil čašo v tla, da je žvenket črepinj predramil vso dvorano v zevajočo prestrašenost. On pa je zaklical: »Hlapci!« Preden pa so se utegnili zavesti, je že zapustil zabavišče. Strašna napetost in osuplost se je sprostila v krike praužaljenosti: Lopov! »Propalica!«

In nekateri so sklonjeni prišli prosit Amerikanca oprostjenja. Toliko da niso stekli za izzivačem in tolmač jih je komaj pomiril. To nenadno ogorčenje! Kakor da jih je ranil v dno duše, v bistvo njihovega življenja!

Prejšnja ubranost je bila strta in Amerikanec se je zaman skušal smehljati.

Ker pa je že itak bilo pozno, so se začeli razhajati. Dobrotnik je vneto zahvaljujočim se obljubil, da jih čez dva dni spet poseti.

5.

Knjigovez Luka se je zaklenil v svojo čumnato v tretjem nadstropju. Razburjen je poslušal vrvenje po hodnikih in žuga-joče glasove. Vedel je, da se je s tem činom izločil iz družbe. Jutri mu, podnajemniku, stara gospa odpove sobo in hrano. Umikali se mu bodo kot gobavcu, kamenjali ga bodo s psovkami in kletvinami. Vse je slutil... In vendar ga ni bilo groza, ne zaradi kruha, ne zaradi strehe, niso ga plašile ne psovke ne kletve... ampak...

Sedel je na železno posteljo. Začul je korake. Trkanje. »Luka, Luka!«

Vstopil je Peter, čevljarček »zamikavt«, izgubljena sirota. Eni so ga smatrali za umobolnega, a ker je bil delaven in ubogljiv, se jim je smilil. Drugim se je zdel potuhnujen in so ga mrzili, otroci pa so se norčevali iz njega. Luka ga je vzljubil kot izgubljenca in ga skušal učiti. Slutil je v fantu pritenjen ogenj, ki se utegne prej ali slej razpaliti, in hotel, da bi ta ogenj svetil, ne upepeljeval.

Peter je ves tresoč se zaklical: »Kaj ste storili, kaj ste storili! Kako so razlučeni!«

»Ah, Peter, tak malovernež si?«

»Poslušajte,« je mali skrivnostno plaho šepetal, »ubili Vas bodo. Slišal sem, kako so se togotili. Pravijo, da ste smrtno razžalili visokega gospoda, ki ima zveze z oblastjo. Boje se, da jih za kazen zapode iz stanovanj...«

Luka se je usmiljeno ozrl na fantiča: »O, Peter, tudi ti si iz njih? Ali sem ti zaman govoril ure in ure o kruhu in besedi, o žeji telesa in žeji srca, o kraljestvu časa in o kraljestvu večnosti. Tudi ti si morda pokleknil pred satanom, ki jim prevarancem in bolnikom, prezgodnjim starcem in invalidom ponuja drobtinice kakor Lazarju svetopisemski bogatin... O, ti neboljenče!«

»Pravijo, da ste storili iz zavisti...«

»Iz zavisti?! Morda, ker sam nisem Amerikaneč? Morda, ker naj prejemanj miloščino? O, vsakomur bi poljubil roko, ki bi me gladnega nasitil, žejnega napojil...«

»Kaj ni gladne nasitil, žejne napojil, kaj ni resničen dobrotnik?«

»Niso gladni in žejni na telesu. Žejni so življenja duše, a ker so v zmoti, prosijo kruha! Ta laži-dobrotnik jim prevpije glas vesti, ki se je morda nekaterim že začel oglašati in zapusti jih še v večji bedi...«

»Da nas zapusti še v večji bedi, ko odide?«

»Ne samo ko odide, temveč že zdaj. Kaj pomaga hromemu, če ga privedeš na plesišče, kaj slepemu, če mu razkazuješ najlepše pokrajine. In tudi z njimi je tako. Življenja naj bi jim dal, kot so ga pričakovali v mladih letih, razcvita, kot ga išče duša, on in njegovi pomagači, ki jih je tisoče in tisoče, pa so jih zaslužnili in strli duha, da je njihova žeja zaklicala le

po kruhu, v njihovem praznem srcu pa se je vgnezdila nejevolja in zagrenjenost...«

»Kaj Vam, Luka, zdaj koristijo besede. Skušajte rešiti sebe pred njihovo jezo. Veste,« je pristavil, »sovražim jih, prav je, da ste jih nazvali hlapce, — ta drhal...«

»Kaj si rekel, Peter, drhal? Nikoli več mi ne ponovi te psovke. Nisi me razumel, Peter! Pusti me samega! Jutri stopim pred nje, pred vsakega posebe in tudi s teboj se pogovorim.«

Ko je Peter zaprl vrata za sabo, se je Luka naslonil na mizo. Gorel je v trpljenju, ki mu je bilo prej še neznano, v trpljenju za usodo bližnjih...

3.

Naslednji večer je storil, kot je sklenil. Že ves dan je čutil, kako se zgoščuje sovraštvo, ki si ga je nakopal s svojim nastopom. Ali s podvojeno zavestjo je stopil med nje. Potrkal je pri starem profesorju, potrkal je pri generalu, pri svetniku, pri delavcih, pri študentih, pri starinarju, pri vseh in je govoril. Začudil se je, ko so ga skoraj vsi enako sprejeli: sprva mrki so mu utemeljavali skrajno predrznost njegovega nastopa in govorili so podobno kot Peter. Luka jih je vdano poslušal in je molčal. Zasmilili so se mu. Začel jim je tolmačiti. Ob njegovih besedah so postajali pozorni in skušali misliti. Ko pa jim je govoril o kruhu duše, so se nasmihali.

»Smejete se, toda odgovorite mi, čemu potem v vas ta žalost, ki se vleče liki siva jesen iz dneva v dan, iz leta v leto, od rojstva do smrti?«

Odgovarjali so: »Žalostni smo, ker so nas ukanili. Tudi mi smo bili nekoč Amerikanci, tudi mi smo se vozili v družbi solnca in petja. A čemu smo zdaj zavrženi? Zakaj ne bomo hvaležni vsaj enemu, ki se je nas usmilil, ki nam je dal kruha, radosti in tolažbe!«

On pa jim je odgovarjal: »Hvaležni ste mu za bogatinove drobtinice, ki niso tolažba. Naj vam postane drug in prijatelj...« A oni so se začudili: »Drug naj postane, kaj nam to koristi! Da nas le pogošča. Tudi podpore nam je obljubil za mesec dni.« Luka je odvrnil: »Podpora za mesec dni, kaj vam to pomaga. Potem... potem...?«

Na »potem« niso odgovarjali. Ni bilo besede, ker ni bilo misli, misliti o tem pa jih je bilo groza, in umikali so se tej grozi brezimenske žalosti, ki se vleče iz dneva v dan, iz leta v leto, od rojstva do smrti... Toda čutili so vendarle težo Lukovih besed. Na pravo struno je udaril. Da, ko jim dobrotnik čez mesec dni odtegne svojo milostno roko, jih spet zajaše čudna skrb: grenko dolgočasje. Toda Luka je govoril tudi o kruhu duha... kako bi te družine mogle odpeti tej mrtvi besedi. Rajši so grebli in grebli po svoji zagrenjenosti, da bi našli krivca, ki bi nad njim znesli svojo davno jezo. Skoraj so začeli Luki prikimavati in buditelj src se je ves razveselil ob njih, saj si je domišljjal, da so ga začeli razumevati.

Ko je bil spet sam, je razmišljal in tehtal. Tehtal je misli in besede nesrečnikov. Vedel je, da so otroci nagonov, sužnji trenutkov. Skoraj strah ga je obšel, ko se je videl v vlogi propovednika. Ali bo imel dovolj moči, dovolj prepričevalnosti, da jih predrami, da jih vrne življenju? Ni jih smel več zapustiti, če bi si ne hotel očitati, da je bojazljivec — utečenec. Luka je trpel. Misli njegove so bile kakor molitev... in tedaj je doživel čudo: nočne daljave so se prelivale s skrivnostnim šumenjem od vzhoda do zahoda, zvezde so prepregale razmahnjenost brez-krajnosti, zemlja je molila... Objelo ga je omotično in vendar je doživljal jasno kot še nikoli poprej. Rastel je v čudežen mir vesoljstva. Poizgubljal se je v lepoto nočnih razkošij in vsepozabljenja. Tedaj ga je presunilo: ali vidijo tudi oni to razkošje, ali slišijo tudi oni vseširno šumenje svetov, ali se razpuščajo v objeme vsemira?... O, ljubezen zvezd, zemlje in človeka! Ljubezen brezčasna, vsezdružujoča, pojoča iz noči v dan, iz dneva v noč, iz leta v leto, iz rojstva v smrt, vodeča v najvišjo radost življenja! (Dalje.)

SARABANDA.

IVAN PREGELJ.

Rože, rože... Škrlatni slapovi šumé in v škrlat lijó,
pesmi rojstva pojo in pesem nesmrtni pojo
rože, rože...

Duše, duše... rode se, da več ne umró,
curki škrlatni v brezbrežju kot v morju
ginó...

Kri od krvi, duh od duha ženó se
v Vsesvet

nerazodéti

do vekov... Kam?

Domov?

Rože... Duše... Kam?

V Skrivnost li, ki je Oče, Sin in Duh?

V Bolest li, ki je sanja, ljubezen, smrt?

V Radostli, ki je ena?

O, mati!

IDILICA.

(Hčerki.)

IVAN PREGELJ.

Breskve, Lia! Ali bi, ali bi?

Pazi! Kako to prijetno diši!

Ne, Lia! Takó se ne sme,

glej, tako se breskev je!

Stisni, razlomi... Sok, kakor kri...

Ugrizni! Breskvice ne boli!

A tu koščica kot oreh! Vsadiva jo,

palec samo pod rušo zakriva jo,

pa bo pognalo ob letu drevó

samih breskev polnó.

Veruješ? Kima... In Lia ve,

da breskev raste in kakó se je...

DANTE ALIGHIERI: LA DIVINA COMMEDIA.

PREVEL IN RAZLOŽIL J. D.

III. del: RAJ.

Spev XXXI.

Uvod k XXX. spevu smo pričeli z besedo: »Na cilju!« Dà, nahajamo se v najvišjem nébesu, v pravih nebesih, v Empiréju. V prejšnjem spevu nam je pesnik predstavil to najvišje nebo kot belo rajsko rožo, ki nje sredino tvori reka božje svetlobe, nje liste pa v nedogledno višino segajoče stolbe s troni in sedeži svetnikov starega in novega zakona, nad rožo pa v čisti luči biva Bog, presv. Trojica. V XXXI. spevu nadaljuje z besedico »torej« (dunque) pripoved o tej veličastni roži. Obe nebeški vojski — pravi — sem videl v tisti roži: na stopnicah, na tronih svetnike, odrešene s krvjo Kristusovo, med njimi pa kot čebele, letajoče od cveta do cveta, angele: angeli prihajajo od Praluči doli k svetnikom, neprestano donšajoč blaženost, pa se spet vračajo gori. V vv. 13—15 popisuje njih čudoviti pojav. In še to pripominja, da ta nebroj krilačev, letajočih gori in doli od Boga k svetnikom in od svetnikov k Bogu, ne zatemnjuje tistemu, ki bi

mero ljubezni, ki je za življenje neobhodno potrebna...

Vera se je stresnila ob pogledu vase. Spomnila se je čuvstva do lepega kmečkega mladeniča. Ogenj, ki je bil takrat v nji, do tiste minute ni popolnoma ugasnil. Premagovala se je. Spomnila se je, da ji je v noči pred poroko neprestano lebdela pred očmi podoba tega mladeniča. Vzdihovala je v dušni bolečini: kaj bo iz tega? In vendar ga je odklonila le radi tega, ker ni marala trpeti in delati.

Ko ji je teta na poročno jutro devala venec na glavo, ji je dejala karajoče: »Neumnica! Ljubezen pride. Ljubezen in sreča je tam, kjer je kruh.

Njena predstava o zakonu je dobila svojo določno obliko. Med njo in možem je nerazdružljiva vez kot trajna pogodba med gospodarjem in služabnikom. Med gospodarjem, ker potrebuje služabnika za svojo srečo, in med hlapcem, ki radi ljubezni potrebuje gospodarja, da mu vdano služi. In ona? Ona mu izkazuje spoštovanje in hvaležnost za svojo srečo.

To je vse! To je neskončnost zmote. V njeno življenje se je odprla ogromna praznота, ki je bila še strašnejša ob dejstvu, da nista imela otrok. Njegovo življenje sta izpolnjevala ljubezen in delo. A ona, ona?

Vse dni je med štirimi stenami, vse dni je razmišljala v enoličnosti svojega življenja, prvi vetrček je zrušil vse... In vendar sta nerazdružljiva, večno zvezana. Strašno! Strašno!...

(Dalje.)

PETPEDI.

LEOPOLD TURŠIČ.

Revček še enkrat bom obsejal
njivico z zlato pšeničko,
morda bom letos poslednjikrat čul
znanko prepeličko: Pet pedi!...

Teh pet pedi, ki si jih odmeril,
mi posveti na pot,
da se Ti ne bom izneveril,
o Gospod!...

Teh pet pedi zadnjih na njivico revno
naj Tvoja kapljá blagodat,
da k Tebi na sodbo prinesem seboj
vsaj majhen zaklad...

NA ZAKLETEM GRADU.

MIRAN JARC.

7.

Ob tisti uri, ko je Luka doživil razodetje, se je Peter bridko razgovarjal s samim seboj.

»O, kako resnično je Luka snoči govoril! Zapuščeni smo, zavrženi smo!...« In čevljarček Peter je grebel po svojih spominih, romal je v vse svoje dni in noči, tja do petega leta. Nikoli ni posvetil žarek radosti v celico njegovega brezkončnega ujetništva. Matere se ni spominjal, komaj da je še iz prošlosti lovil odmev vriščečega glasu svojega očeta-pijanca, ki so ga neko noč ubili v pretepu. Od tedaj je Petrček romal.

Iz hiše v hišo, od gospodarja h gospodarju. Vse hiše so bile nizke in temačne, vsi gospodarji so bili hudobni in kričavi. Zmerjali so ga in topli. Ženske so se mu smejale in ga dražile. Neredko ga je predramil iz spanja blazni vrišč in trušč družinskega prepira... kot skozi meglo je videl kri... je čul topot korakov... udar stolov... Po ulicah pa so drdrali žarko sijoči avtomobili Amerikancev... Ali Peter je vse to vdano prenašal in še bolj krivil hrbet, ker je mislil, da je on kriv vsega gorja.

Nekoč se je seznanil z Luko. Odsihmal se je začelo zanj novo življenje. Luka mu je posojeval knjige, ki so ga navdale s strmenjem. Luka se mu je zazdel kot čarodej, ki ga je poznal iz pravlje.

Peter se je spominjal in preudarjal: Luka ve, mnogo ve, vse ve. Toda kako, da je tudi on siromak in prebivalec črnega doma, kako, da se še on kot gospod ne vozi v avtu; ali je Amerikanec vendarle močnejši? Da, prav je govoril Luka: »tuji gospod in njegovi pomagači so nas zaslužnili...« O tudi Luka trpi. A on se ne upa. Dejanje, veliko dejanje, ki bi mahoma raztrgalo verige, ki so jih skovali ti zlobni ljudje! In Peter je užarel. Videl je samega sebe, zavrženca! Izpregledal je: videl je svoje ponižanje in uprlo se mu je. Zasramoval se je svoje suženjske vdanosti in iz dolgo pritajene krvi je zrastle vročična maščevalnost. Kakor

iz omotične groznice je kriknilo: »Ubij Amerikanca ... ubij ...!«

Vrtoglav se je opotekel ... Mrzlica mu je pričarala strahotne privide, ki so rastli drug iz drugega: Luka se je razblinil v meglovju kričečih množic, zabrisani obrazi so vtonili v eni sami, vedno vsiljivejši podobi — — — bogataš razsiplje denar. In je zasanjal: Peter je imenitnik ... vozi se iz mesta v mesto, vsi se mu klanjajo, kraljevsko ga sprejemajo, Peter živi bogat in čislán, vse, česar si srce poželi, ima v obilici. A videl je tudi drugo podobo: Peter zavrženec preži na Amerikanca, v mraku, v temi veže, preži nanj s sekíro ... že se bližajo koraki ... zdaj, zdaj ... Peter zamahne prvič, drugič, ... in potem grebe, grebe kot brezumen po obilnem trupu, po ostudnem trupu ... debel šop bankovcev ... in potem beži, beži, beži v brezкраjnost novega življenja — — —

8.

Naslednji dan jih je vse našel v prijetnem vznemirjenju. Na obrazu slehernega je živelo pričakovanje, ne morda radi novega obdarovanja, temveč vsebolj radi radovednosti, ki so jo izražali v živahnih razgovorih. Docela pa jih je že ostavila razburjenost, ki jo je upornik Luka umetno razgrel. Toda v Amerikaneu zdaj vendarle niso več pričakovali nadzemskega dobrotnika, temveč zanimal jih je predvsem morebitni spopad med njim in Luko, ki bi se utegnil razviti v zelo napet dvoboj. Plačal bi itak premagani, vsekakor le Luka sam. Čutili so se še bolj varne.

Ob zgodnji jutranji uri je knjigovez Luka sedel v svoji nizki, prenapolnjeni delavnici, ali dela se ni doteknil. Kot blaženosti dih je velo skozi njega odmevajoče zvenenje preteklih noči. Čudežno spolnjenje davnega iskanja ... svetla blagovest iz rajskih poljan. Opoj strmenja, slast razosebljenja ... Luka se je smehljál in radostil kot otrok. Tedaj pa se je spomnil gospoda Gordona in njegovih neobičajnih gostov. Ali ni se zmračil. Gluha so bila imena, pela je samo ljubezen in njeno razkošje ga je težilo. O, da bi mogel razkričati široko v svet svoje povečanje! Doživetje je klicalo po obliki, da

se utelesi v besedo in dejanje! Vseokrog je pela utelešena beseda. Luka je vstal, razmaha, razmaha je zahtevala duša, ki se je prvič zagledala prebujena v svoji lastni svetlosti. Nič več ni mogel strpeti v tem tesnem hramu. Oprezno, skoro boječe je stopil čez prag. Bal se je, da bi koga ne srečal, ki bi mu z besedo skalil jasnino. Kot mrzličén je hitel mimo nizkih hiš, mimo tovarén in delavnic v pokrajino. Preko travnikov se je napotil v gozd. Drevesa so bila živa, otipljiva rast vesoljnega duha, ptica je krožila nad zemljo, osvobodena kot misel, ki je oživela. V gorah se je zemlja pognala iz molčnega snovanja, da bi se doteknila samih nebes. V solncu se je upodobila najvišja svetlost duha, ki je premagal temine smrti ...

Plezal je po strmém pobočju, vedno više, vedno naprej, ognjevito kot mladenič, čudeč se kot potnik, ki se pred njim razgrinja tuja dežela. Ustavil se je šele na vrhu jase, pod solncem, v srcu kristalnega vsezorja, sam s svojo radostjo ...

Daleč spodaj se je razprostiralo mesto ... Tedaj se je spomnil svojih bratov in sester, ki čakajo odrešenja ... in spomnil se je tudi Petra ...

Zavedel se je: njim, njemu bom govoril o vselepoti in o vseživljenju, brat jim bom v bridkosti, ponesem jim sveto svetlobo teh višin.

9.

Ob uri, ko se je Luka odpravil z doma, pa se je v hiši ob vodi boril Peter s svojo usodo. Ker gospodarja ni bilo doma, se je čutil varnega.

»Zdaj ali pa nikoli se odloči, ali bom še suženj ali bom gospod. Ali ni Luka govoril o prerobenju? Zrušiti moram zidove, ki me oklepajo, jetnika. »Življenja naj bi jim dal, kot so ga pričakovali. On in njegovi pomagači pa so nas zaslužnili ...«, tako je Luka govoril. Amerikaneec je bogat. Zlate prstane nosi ...«

Blodno je premišljeval. Ob vsakem šumu se je zganil. Prešinilo ga je: »Kaj poreče Luka — — —« Ustrašil se je. Luka je zrastel pred njim kakor vest. Luka ne sme zvedeti nikoli. A četudi bi zvedel, kaj ne bom storil po njegovem nauku? On je govoril, jaz uresničim.«

In vendar se je bal. »Uidem jim, kdo me spozna.« A spet je omahoval. Za trdno je vedel samo eno: ko napoči večer..., tedaj pa se je bal misliti dalje... Ko se je mojster vrnil opoldne domov, je pripovedoval ženi, da povsod po mestu govore o Amerikancu, ki je posetil »tovarno« in obdaroval stanovalce, in je pristavil: »Pa nam butali ta knjigovez o bogatinovih drobtinah... Nikar ga ne poslušajmo, hujskača!«

In tudi ostali so zvedeli te govorice in so bili ponosni in so še bolj vneto pričakovali večera, ko jih Amerikanec spet obišče.

»Nikar ne poslušajmo knjigoveza,« so govorili, »hujskač je in zavistnež, nevaren človek, ki nam vsem utegne povzročiti sitnosti.«

Samo Peter je molčal. Ni se več boril z usodo, zakaj že se je odločil...

10.

Šele na večer se je Luka povrnil ves svež, ves blesteč. Zdaj šele je do kraja spoznal vso bedo te jetnišnice. Na dvorišču ni srečal nikogar. Nikoli ni še doživel take zapuščenosti, ki je dihala iz mrtvega gradu. Iz veže se je izločil hišnik, hitel je mimo Luke kot da ga sploh ni opazil. Luka se je začuden ozrl in se povzpел v stopnice. Na prizidku je ležala rdeča knjiga: Pitagora... Bila je profesorjeva. Knjigovez jo je pobral in stopal višje. »Čudna znamenja,« ga je prešinilo. V prvem nadstropju se je razlegal otroški jok. Vrata stanovanja so bila odprta na stežaj. Na tleh je ležal starinski naslanjač, pod mizo sta se kotalila dva otroka, sicer ni bilo v sobi nikogar...

V drugem nadstropju je sedela v veži stara ženica. Mislil bi, da so jo vekovi okameneli... V tretjem nadstropju je renčal pes. Pozabili so zapreti duri in postavil se je kar za čuvaja...

»Kaj ni nikogar doma?« je premrazilo iskalca. V tej tišini je stopala smrt... Oziral se je okrog sebe: vlažne, temačne stene, grobnica, grobnica teles... duš... Čutil je, kako izzvenevajo zarje, ki jih je bil usrkal, kako usihajo sinjine, ki se jih je napil, kako umirajo šelestenja, ki so jih izpevale daljave... Prevzemala ga

je trudnost. Besede osvobojenja, ki jih je bil nízal kot obročke, so se trgale. Iskal je odgovora. Molk je bil odmev. Spomnil se je Petra. Ob misli se je razveselil kot sproščen. Vsaj z njim mora govoriti. Hitel je v peto nadstropje. Pripeval pa mu je le odmev njegovih korakov. Na koncu veže, čisto v temi je bila čevljarjeva delavnica. Trkanju pa ni nihče odprl. Vendar je vstopil. Tiktakanje švarevalderice mu je zvabilo vzklik: »Kako grozno brezvetrje!« Praznota je bila prenasršena pričakovanja. Razburjen je stopil korak dalje, niti pomislil ni, da nalikuje vlomilcu. Že je hotel prestopiti prag ozke čumnate, kar so se duri sunkovito odprle in — — — pogledala sta se iz oči v oči — — — on in Peter, oba silno začudena. Peter pa se je naglo in prihuljeno sklonil k tlom, kot da se hoče izogniti udarcu in švignil je mimo v vežo. Luka je obstrmel: »Peter! Peter!« je klical za njim. Pa tudi koraki so že ugasnili v temi.

Luka se je okrenil in stopil ven. Skozi visoko okno je lila rdečina iz zapada. Tudi zarja je bila kalna. Zdelo se mu je, da je ves povit v pajčevino, ki ga preti zadušiti. In v pajčevini je tonil ves svet in umirajoče solnce je bilo vsemirsko srce, ki ga zdaj pa zdaj pogoltne tema vesoljne groze...

11.

Oni pa so se zbrali v podzemski dvorani kakor zadnjič. Kakor da pričakujejo svojega rešitelja. Vse njihovo borno, usihajoče življenje je znova poskušalo vreti. Skrivnostni tolažilnik pride! Nekaterim v veselje telesa, drugim v radost srca, tretjim za stražo proti grozi neizvestnosti in da spolni neznano upanje in jih otme zapuščenosti. Ne kakor tisti domišljavi in bedasti in potepuški in nevarni Luka!

V ozkem prehodu, med kletjo in drvarnico, mimo katere vodi hodnik v dvorano, čaka Peter. Skrajno bled, plašen, mrzličen. Nevidni v vidni podobi Luke ga nenehoma zasleduje, strog in neizprosno se sklanja nad njim, prijema ga za vročično tresoče se roke. Peter se bori z duhom v poslednjem naporu svojih sil: »Umakni se, da te ne ubijem, vsiljivec! Kdo ti je dal pravico opazovati sleherni

moj zgib, loviti mojo zadnjo misel?! Čemu si me prebudil, čemu si mi govoril o ponižanju in pokazal poniževalca!« Nevidni se oddaljuje...

»Samo nekaj strašnih sekund..., zmeda bo tolika, da niti opazili ne bodo... medtem se znoči...« Da, medtem se znoči, široka cesta bo pred njim, zavetje gozdov, prostranstvo sproščenosti... in Peter bo prvi, ki je prebil strašno steno... Ali ni sam Luka oznanjal sproščenosti... in klical v življenje? Peter ves blede, prihuljen, stisnjen ob steno čaka... čaka... čaka...

12.

Čakajo tudi v dvorani. Za tri ure vsaj se jim razmaknejo stene ječe in jih oblaži velespev mest, svobod, omam.

Čaka tudi Luka. V temo povit se izprašuje. Ne na gori poveličanja, temveč ob zevajočem prepadu. Ni jih, nikogar ni... Tudi Peter je zbežal mimo njega, njegov edini učenec, ki mu je bil zanetil plamen svoje misli. Samotež strmi v praznino pred se. Ugasnilo je solnce, izzvenele so pesmi. Pod zvezdami se je razpel v sanjača, pod solncem se je poveličal v vodnika..., a zdaj v mrkem prednočju, ko bi moral svetiti z živo besedo, zdaj okleva še on... Doživel je najstrašnejše spoznanje: odgovornost dejanja. Lahko je bilo klicati v motnjavo čuvstev, lahko je bilo obljubljeni, toda zdaj jih popelji v obljubljeni deželo. Povesti jih samo z besedo trde resnice! V katero deželo...? Kako oblikovati podobo, ki jo je zasanjala duša ob uri dramečih se svetov, oblikovati jo, ne v besedi, ne v pismu, ampak v žive ljudi, v življenje... da bi šli mogočna procesija za njim iz ječe, da bi prepevali na zmagočnem pohodu!

Prebil je stene, pokazal jim pot, a zdaj se je še vodnik omalodušil... Oznaniti jim je hotel pravo vero, a oni? Prešinilo ga je kot blisk: kje so oni? Kaj, če morda pričakujejo krivega preroka z zapada, z onkraj morja, odkoder se razrašča noč.

Luka je vstal in se odločil. Med nje vstopi in jih pozove. Ni več poti nazaj. A naprej — — —? Ni premišljal. Po dejanju ni več koraka nazaj. Zapustil je svojo sobo — — —

13.

Ko je prišel do vrat, da vstopi v dvorano, mu je prestregel pot študent, ki je ves zasopel prihitel z ulice in z nerazumljivim krikom vpadel v dvorano. Luko je prevzela težka slutnja, samogibno se je naslonil na vrata in prisluškoval v grozničavi napetosti. Ob stene se je zakadil val nerazločnih vikov in krikov, ki se je iz njih izločil zamolkel moški glas: »Kako pravite, da Amerikanca ne bo več?«

»Tu, — — — čitajte, čitajte... Davi je nanagloma odpotoval! Ha, kar brez slovesa je izginil. Mislim, da mu je za večno ostal v spominu razgrajac Luka...«

Nov val hrupa in trušča se je pognal, vsevprek so se mešali klici: »Amerikanec!... Knjigovez!... Luka! Da, Luka!... On je vsega kriv... Ven z njim. Kje je! Kje je!«

Močan moški glas je pomirjeval: »Zdaj je vse zaman. Amerikanca ne bo več... ampak s tem norcem, ki nam je vse skazil, moramo obračunati. Ha, in vi ste ga včeraj še poslušali?!«

Zadnje besede so vtonile v vrtinec prerekavanja, vršenja in vpitja. Luka je, kot po tuji volji, nenadoma vstopil. V trenutku je vse utihnilo. Stal je med njimi visok in miren kot pečina iznad razpenjenega morja. Presunljivo žalostno je zaklical: »Kaj sem vam storil?!«

Gruče so se posmehnile. Nekdo je zagrozil z roko: »Primate ga!« Ali nihče se ni upal. Luka pa je vnovič zaklical, da jih je spreletelo: »Kaj sem vam storil?! Po-vejte mi v obraz, tu sem!«

Zašelesteli so vrišči: »Saj vidite, da je norec... zdaj se bo še kremžil...«

In vprašal je še v tretje. Tedaj pa so se razljutili: »Budalo! Kaj nas boš ti pogostil, berač? Ali sploh veš, kaj si storil? Besedičiti zna vsak prihajac!«

Začeli so se prepirati: »Pustimo ga...«, »Ne, proč mora, ni naš!« Luka pa je molčal. Povešale so se mu roke, sklonil je glavo, bil je podoben obsojencu. Kot skozi meglo jih je videl, kako se razvnemajo, kako drug drugega več ne razumejo, kri-lijjo z rokami, smejo se, hudujejo in se prerivajo. Na mizah pa so dišale astre, girlande, dature... Tedaj se je v njem sprostila ogromna misel, ki ga je zravnila

v hipno odločnost. Okrenil se je in tih zapustil dvorano...

Ko pa je stopil v vežo, je šinila mimo njega črna senca. Spoznal je po korakih, bil je Peter.

»Peter!« se je zavzel.

Slaboten glas je odmel: »Amerikanca ni...«

»Česa iščeš tu?«

Molk.

»Kako! — Odhajaš?«

Prijel je fanta za roko.

»Peter, kaj se je zgodilo s teboj?«

»Ne povejte, prosim Vas, ne povejte gospodarju, da ste me videli. Da, odhajam...«

»Kam, zakaj...«, se je Luka čudil, »tebi ni treba zapuščati doma, ti nisi pretrgal vezi...«

»Sem, sem, v srcu sem jih pretrgal. — Luka, pustite me, da grem!«

»Kaj se je zgodilo?!«

»Amerikanca ni... Toda v mestu jih je mnogo še...«

»Peter, ti prekrivaš...«

»Kaj Vam mar...«

Sunkovito se mu je izvil in vtonil v temo...

Kakor mračen sen bolnika, je pomislil Luka, kakor blazna igra.

Ko je dospel v svojo sobo je začel hlastno pospravljati. Stopil je k oknu. Bila je oblačna noč. Pretreslo ga je: »Kam zabrodi Peter... ali ga ne pogoltne ta zevajoča tema...?«

In še je pomislil: »Oni ostanejo tu, večno isti, jokajoči, v vedni borbi med sabo, v vednem pričakovanju nečesa, česar sami ne poznajo in vendar prostovoljni jetniki te črne hiše... Bog se jih usmili...«

* * *

Čez deset dni po teh dogodkih je književca za vedno ostavil kraj, ki mu je bil desetletja varen dom. Poprodal je vse svoje, uredil prihranke in odromal. Ni se vprašal kam, samo vedel je, da mora daleč, daleč, kamor ga kliče solnce... iskat krajev, kjer so ljudje bratje in sestre zvezdam in solncu in drevesom in goram... da bo zaživel med njimi ves njihov, da bo potrjena njegova beseda, da se navzame moči in povrne kedaj bogat, bogat v svetlobi, ki je nobena tema ne premaga.

Le še kot iz davnine je slišal strahotno roganje: »...saj vidite, da je norec... kaj nas boš ti pogostil, berač...«

14.

Stoji visoka hiša, ob bregu kalne reke, na koncu predmestja. Gleda v pokrajino solnce, kakor da išče nezvestega romarja, ki se je odtrgal od nje... gleda na zapad, v šumno mesto, kakor da išče čevljarčka ubežnika, ki so ga zvabile zvodniške ulice. A vsi drugi so zvesti: padli odličniki, nekdanji ravnatelji, generali, svetniki, delavci, obrtniki, študenti...

Na dvorišču se otroci igrajo posebno igro: Amerikanec, Peter in Luka. Vselej se prepirajo, kdo bi glumil Amerikanca, ki je najimenitnejša oseba. Tudi Peter jim je zrastle v junaka, ki se je šel bojevati, da postane kralj... Samo z Luko ne vedo prav, kako bi. Predstavljajo ga kot beba, ki hodi po svetu in prosi miloščine...

Kakor grad v pravljici: prebujajo se večer za večerom, za uro, za dve, zagrenjenost jih duši, brezupnost jih oživlja v jezo in srd...

Ne daleč pa preži nanje v tihi dolinici pokopališče...

LEGENDA.

IVAN PREGELJ.

Lady Godiva, nikar se ne boj,
angel Gabrijel jaše s teboj,
v lilij vonj se ob tebi je zlil,
vso te vase kot v plašč je skrnil!

Solnce v poldnevu, vse mesto mrtvo,
okna in dveri zaprte skrbno.
Bridko le kopito brni ob tlak,
sladko le na trgu šumi vodnjak.
Lady Godiva, ne boj se, ne boj,
angel Gabrijel jaše s teboj!

Lady Godiva, kam konja ravnaš?
Lady Godiva, zakaj trepetiš?
Lady Godiva, ni človeških oči,
da bi iz skritega stregle sli...

Lady Godiva, ne boj se, ne boj,
angel Gabrijel jaše s teboj,
Lady Godiva, zdaj bliska mu meč...
Eden je videl... in nikdar nič več...